

Karel Pokorný: O češtině v Německu

Vážené dámy, vážení pánové,

jmenuji se Karel Pokorný a přicházím z bavorské metropole, z Mnichova, kde pobývám již téměř padesát let, a chtěl bych se s Vámi také tak trochu podělit o zkušenosti během té doby nabyté a týkající se tematu letošní konference.

Čech, který se rozhodne žít, ať již z jakéhokoliv důvodu mimo zem, kterou oprávněně nazývá rodná a který neodchází zrovna jako globální investor nebo daňový uprchlík nebo třeba bankovní lupič, tak ten si do svého nového domova přináší zpravidla jediný majetek a tím je jeho mateřský jazyk, ve kterém si ve zhuštěné formě přináší vlastně celý svůj dosavadní život, dětství, mládí, kamarády, případně dosavadní povolání, no zkrátka všechno co dosud bylo. Má v tom případě v podstatě dvě možnosti jak s tímto majetkem naloží. Pokud patří do skupiny, které já říkám - podle francouzského spisovatele Kundery - kterou tedy nazývám kunderovci, tak pokud do té skupiny patří, tak se tohoto majetku zřekne a pokusí se ho rychle zbavit. Důvody pro to jsou různé: Snaha se co nejrychleji zapojit do majoritní společnosti, o které se domnívá, že mu pak pomůže v nové řeči ten jeho majetek rychle nahradit a případně ještě rozmnožit nebo třeba může být důvodem i přesvědčení, že mu jeho dosavadní jazyk neumožňuje dokonale vyjádřit to, co by chtěl světu během svého dalšího života sdělit atd. atd.

Někdy je to i proto, že mu majoritní společnost dává ať již jakýmkoliv způsobem - třeba jen náznakem, jemně nebo méně jemně - že mu dává najevo, že by bylo lepší na tu svoji původní řeč zapomenout, že ho třeba jenom zatěžuje nebo brání v rychlejší integraci. Takový nátlak bychom očekávali třeba zrovna v Německu, protože obava z poněmčení a pokusy o naši - někdy i násilnou - germanizaci nás provázejí celými našimi dějinami. Kupodivu tomu tak není, současní Němci nějak pochopili, že je možné být loyálním občanem spolkové republiky a přesto si uchovat svoji řeč a to jak pro sebe, tak pro své

potomky, Dnešní Evropa vůbec má spíš problém přesvědčit všechny příslušníky té pestré směsice národů, která dnes Německo, stejně jako Francii nebo Británii z velké části obývá, že je nutné kromě rodné řeči ovládat i řeč majoritní a že tou je v Německu němčina, což třeba největší zahraniční komunita v Německu - komunita turecká - někdy dost nerada slyší.

Trochu jiné mi to připadá třeba ve Spojených státech, kde je samozřejmě od nepaměti možné se svobodně organizovat v národních spolcích ať již korejských, mexických nebo polských, ale je zajímavé, že v těchto organizacích je komunikačním jazykem angličtina a že i čerství přistěhovalci neobvykle rychle svůj jazyk zapomínají a nechce se mi věřit, že je to zaviněno podnebím.

Jsem v Mnichově členem Československé společnosti pro vědy a umění, což je organizace velice úspěšná s bohatou činností a společnost Českou republiku dobře propagující. Společnost byla založena právě v USA, kde sídlí její vedení, ale pobočky společnosti najdeme po celém světě. Jak jsem již řekl společnost se poměrně úspěšně pokouší seznamovat krajany s českou vědou a kulturou a minimálně ve Spojených státech to činí více méně výhradně v angličtině. I vedení společnosti a její američtí členové komunikují výhradně anglicky, své tiskoviny a publikace vydává společnost jenom v angličtině, i když právě jazyk jak do vědy tak do umění nějakým způsobem patří a uchování jazyka - tedy českého jazyka - by mělo být do poslání společnosti nějak zahrnuto. Stejně je to v sokolských organizacích ve kterých je ve Spojených státech čeština vesměs řečí neznámou. Samozřejmě, že je to z velké části způsobeno geografickou vzdáleností a odlišným způsobem života, krajanské organizace by asi jinak nemohly existovat.

V Německu máme zcela jinou situaci, tam máme staletou společnou historii, společnou hranici s pohraničními regiony denně češtinou ovlivňovanými a v neposlední řadě i velké množství bývalých spoluobčanů, sice česky nemluvících, majících ale češtinu - často i díky rodinným tradicím - přece jen v povědomí.

Pro Čechy v Německu žijící je bezproblémové si jazyk nejenom udržet, ale i absorbovat změny a vývoj, kterým každý jazyk během let prochází, velikou roli v tom hraje jednoduchý přístup k českým médiím a samozřejmě i možnost častých návštěv České republiky. Speciálně v Mnichově existují krajanské spolky, jejichž provozní řečí je čeština, například již zmíněná Společnost pro vědy a umění pořádá jednou měsíčně populárně vědecké přednášky nebo umělecká vystoupení v českém nebo slovenském jazyce.

Je i zajímavé, že zhruba dvacet německých univerzit studium češtiny nabízí, to znamená, že okruh lidí s češtinou obeznámených teoreticky stále stoupá - nemyslím si ovšem, že to má nějakou souvislost s novodobou silnější integrací německých slov do češtiny. Tím mám na mysli slova jako třeba Kurzarbeit nebo Radler, která se v mezičase stala neodmyslitelnou součástí českého jazyka.. To ale ani není naším dnešním tematem, takže se ve zbytku času mě vymezenému budu raději zabývat něčím jiným a to pokusy předat češtinu generacím v cizině již narozeným, což není bez problémů asi nikde. Osobně jsem si vždycky myslel, že člověk může mít jen jeden mateřský jazyk, ale není tomu tak.

Potomek rodičů česky mluvících pronese pravděpodobně svá první slova v češtině, výjimkou byla jedna moje sestřenice, jejíž první slova byla Achtung, Achtung, ale to bylo za války v Čechách a měla to z radia, když v pětáctýřicátém svolávali lidi do krytu, že se blíží svoboda v podobě britsko-amerických leteckých formací s bombami na palubě. Po těch prvních slovech následují další a najednou dítě mluví tou první mateřštinou.. V záloze už ale číhá mateřština druhá pochycená na dětském hřišti, později v mateřské školce atd. S těmi oběma jazyky žije celkem bez problémů až do doby, kdy zjistí, že kamarádi mluví stejnou řečí ve školce i doma, nechápe proč a co je vyjímečného exota a jelikož se děti nerady odlišují od svých kamarádů, tak to začne dělat jako oni, což se v praxi projevuje tak, že rodiče oslovují dítě česky a toto odpovídá německy.

Pokud se tím rodiče nedají vyvést z míry tak je to v pořádku, když ratolest pobere rozum, tak se – stejně jako mnozí již zmínění kunderovci – většinou k češtině vrátí, někdy i jen proto, že má nad kamarády v něčem navrch a pokud pak potomek občas navštíví ČR, kde se v optimálním případě může zúčastnit i nějakých těch prázdninových aktivit se svými vrstevníky, tak se časem propracuje k docela slušnému projevu v tomto jazyce. Rodiče mohou v tom případě zkusit mu zprostředkovat i kus národní identity, což je málokdy úspěšné – chybí ta zkušenost let prožitých v českém prostředí.

Samozřejmě by bylo dobré, kdyby dítě bylo schopné i písemného projevu v českém jazyce, v tomto směru dělají v mnoha státech velkou práci české školy bez hranic, podporované českým státem, před kterými smekám i když si dovedu představit, že pro sobotní návštěvu těchto škol projevují děti jen omezené nadšení. Jejich rodiče se pak často dostanou do nezáviděníhodné situace, když na ně děti vynesou otázku proč se mají učit jazyk, kterým vlastně skoro nikdo nemluví a jehož podstatné rozšíření se ve světě v nejbližší době neočekává. Těch argumentů je ještě víc třeba i to, že ta naše řeč není příliš libozvučná, jednou mi řekl jeden Nor, že mu čeština připadá jako parní lokomotiva před rozjezdem, ten to ovšem řekl jako pomstu, protože zase jemu někdo řekl, že norština není řeč, ale krční nemoc, jak to tak mezi spřátelenými národy chodí.

Argumentaci, že čeština je zřejmě jediná fonetická řeč na světě, že má sice obtížnou gramatiku, ale že právě díky té obtížné gramatice má perfektní vyjadřovací možnosti, že čárky a háčky jsou geniálním vynálezem, protože umožňují minimálně psaný text přednést s více méně správným přízvukem a že je tím pádem nepochopitelné, že už dávno nemluví a nepíše celý svět česky, tak tuto argumentaci děti moc neberou, takže by se jim asi místo toho mělo říct, že znalost češtiny potvrzuje příslušnost člověka k relativně malému společenství lidí, kteří mají společnou minulost a doufejme i budoucnost a že je jejich jazyk provázel cestou dějinami, že se o jeho zachování bylo nutné starat a že to nebylo vždycky lehké a že se jim za to ten jazyk odvděčil tím, že vyrostl do krásy a dokonalosti i když se to

možná občas někomu nezdá. To snad pochopí a možná, že to někdy řeknou i další generaci.